

« بسم الله الرحمن الرحيم يس والقرآن الحكيم - تا - سداؤمن خلفهم . »
بر حاشیه پایین همین بدنه :

« امر بامام هذا الصندوق في روضة الشريف و بقعة المنيف حضره سلطان الاصفيا و برهان الاتقيا و قطب الاوليا سلطان ابابكر كيا عليه صلوات رب العلي سلطنت و معدلت پناه مملكت و نصفت دستگاه نور حديقه انوشيرواني و نور حدقه كيومرثي شهاباً . »

قسمت پایین بدنه شرقی صندوق :

« ناقباً لسماء السلطنة والعدالة والاقبال ملك بهمن خلدالله تعالى ظله السامي العا [لی] الى يوم الدين ابن غفران پناه . »

بر حاشیه بالای بدنه شرقی (عکس شماره ۱۵۴) :

« سداً فاعشينا هم - تا - خشى الرحمن بالغيب فبشره . »

بدنه جنوبی صندوق نیز شامل سه مربع مستطیل است . بر طرف دست راست مربع مستطیل سمت راست ، رو به بالا :

« نادعلياً مظهر العجايب - تا - على على على . »

بر حاشیه دست چپ همین مربع مستطیل :

« على الله في كل الامور توكلی و بالخمس اصحاب العباء توسلى محمد و على كلاهما يلي . »

بر حاشیه پایین همین مربع مستطیل :

« محمد المصطفى و على المرتضى . »

بر قسمت مربع مستطیل وسط نقش و نگار کننده کاری بسیار ظریفی بر پاره های چوب است که پس از کم و زبانه با یکدیگر جفت گیری کرده اند .

بر حاشیه سمت راست مربع مستطیل سمت چپ (عکس شماره ۱۵۵) :

« قال النبي صلى الله عليه وآله و سلم الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر صدق . »
بر حاشیه بالای همین مربع مستطیل :

« الدنيا ساعة و جعلها طاعة . »

بر سمت چپ همین مربع مستطیل :

« قال رسول الله صلوات الله و سلامه [عليه] المؤمن في المسجد كالسمك في الماء و المنافق في . »

بر قسمت پایین همین مربع مستطیل :

« المسجد كالطير في القفس . »

بر حاشیه بالای بدنه شمالی دنباله سوره يس بدین ترتیب آمده است :

« بمغفرة و اجر كريم انا نحن - تا - و ما انزل الرحمن من شيء . »

بر حاشیه پایین همین بدنه :

« رضوان دستگاه المغفور المبرور السعيد ملك بيستون برّد الله مضجعه و

جعل الجنة مثواه في تاريخ غرة شهر صفر ختم بالخير والظفر سنة سنة

خمسین و تسعماية الهجرية النبوية خیر البرية صلوات الله عليهم اجمعين . »

بر حاشیه بالای بدنه غربی :

« ان اتمم لا تکذبون - تا - تطيرنا بكم لئن لم تنتهوا . »

بر حاشیه پایین همین بدنه :

« هر که او را کند به نیکی یاد نام او در جهان به نیکی باد

یا واسع المغفرة اغفرني . »

بر حاشیه چهار طرف روی صندوق نیز نوشته هایی به این شرح دارد :

بر حاشیه شمالی :

« اللهم صل على محمد المصطفى وصل على الامام علي المرتضى وصل على الامام حسن الرضا وصل على الامام حسين الشهيد بكر بلا وصل على الامام علي زين العابدين وصل على الامام محمد الباقر . »

بر حاشیه شرقی روی صندوق :

« وصل على الامام جعفر الصادق وصل على الامام موسى الكاظم وصل على الامام علي بن . »

بر حاشیه جنوبی :

« موسى الرضا وصل على الامام محمد التقي وصل على الامام علي النقي وصل على الامام حسن العسكري وصل على الحجة القائم والخلف الصالح الامام الهمام محمد المهدي الهادي صاحب . »

بر حاشیه غربی :

« الزمان وقاطع البرهان صلوات الله عليه وعليهم اجمعين وسلم تسليماً كثيراً . »
بر چهار چوب در ورودی بقعه نیز عباراتی به این شرح حک شده است :

بر کلگی چهار چوب :

« امر باتمام هذه الباب حضرت سلطان ابابكر فرمود خوواجه محمد بن حسن جیلانی . »

بر طرف سمت چپ :

« خوواجه محمد خادم آستان حضرت بلقیس مکان نبی تی فاطمه استی گیلان . »

بر طرف سمت راست :

« تاریخ ماه مبارك رمضان سنة سبع وعشرين و تسعمائة . »

بر یکی از درهای مسجد بقعه که فعلاً در انبار است عبارات زیر حک شده است

(عکس شماره ۱۵۶) :

بر کلگی چهار چوب :

« هذا الباب لمسجد ابابكر علي عليه المرات الله تعالى و طلباً لثوابه . »

بر قسمت سمت چپ چهار چوب دنباله آیه دوم سوره فتح از :

« لك الله ما تقدم من ذنبك - تا - صراطاً مستقيماً صدق الله . »

بر قسمت سمت راست چهار چوب :

« وينصرك الله نصراً عزيزاً - تا - وكان الله عليماً حكيماً . »

بر کلگی سمت چپ :	بر کلگی سمت راست :
« انما فتحنا لك فتحاً مبيناً ليغفر القبيحوم لاناخذنه سنة وما في الارض من ذي الندى يعلم ما بين ايديهم بشيء من علمه الا بما اشاء يؤده حفظهما وهو العلي العظيم وصل على امام علي المرتضى وصل على امام حسين شهيد كربلا وصل على امام محمد باقر وصل على امام موسى كاظم وصل على امام محمد تقى وصل على امام حسن عسكري صاحب الزمان وقاطع البرهان اجمعين الطيبين الطاهرين	« بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله الا هو والحي ولا نوم له ما في السموات يشفع عنده الا باذنه وما خلفهم ولا يحيطون وسع كرسيه السموات والارض ولا اللهم صل على محمد المصطفى وصل على امام حسن رضى وصل على امام زين العابدين وصل على امام جعفر صادق وصل على امام علي بن موسى رضى وصل على امام علي النقى وصل على امام محمد مهدي صلوات الله عليه وعليهم

در مسجد به رزه باز مکن
 امر با تمام هذاهالباب
 چو در آئی بجـز نماز مکن
 درویش حسین ابن استاد خسرو نجار
 نوری غفر الله ذنوبهما
 تـریرا فی اواسط شهر رجب
 سنة ثـلث اربعین و تسعمايه.
 غرض نقشیت کز ما باز ماند
 که هستی را نمی بینم بقائی
 مگر صاحب دلی روزی بر حمت
 کند در کار درویشان دعائی .
 بر در دیگر مسجد این امامزاده عبارات زیر حک شده است (عکس شماره
 ۱۵۷) :

بر بالای لنگه سمت راست :

« وقف کرد خسرو جوان بخت ملك شاه غازى . »

بر بالای لنگه سمت چپ :

ابن المرحوم ملك شاه رخ خلدالله ملكه .

بر قسمت پایین لنگه سمت راست :

« تمت هذاهالباب فى شهر شوال . »

بر قسمت پایین لنگه سمت چپ :

« سنة سبعة سبعين و ثمانمائة عمل حسين بن حسن نجار . »

۱- ملك شهرخ بن ملك كاوس (تاريخ گیلان و دیلمستان میرظهیرالدین صفحات
 ۳۰۷ و ۳۱۴) ملك شهرخ روز پنجشنبه ۲۸ ذی الحجة ۸۷۱ به دست عزالدین درزی کشته
 شد (همین کتاب ص ۳۱۵) .

قلعه‌ای قدیمی

بر قلعه کوهی به نام سبحان الله

در ده‌ای که دهکده کلا در آن واقع است قلعه کوهی به نام « سبحان الله » است .
 بر بالای این قلعه آثار قلعه‌ای قدیمی است .

امامزاده یحیی

در دهکده تاکر از دهکده‌های میانرود بالای نور

بنای اصلی بقعه چهار گوشه و ابعاد آن از داخل ۳۴۰ سانتیمتر است . در هر
 ضلع طاقنمایی به پهنای ۲۲۰ و طاقچه‌ای به پهنای ۷۰ سانتیمتر است . چهار کنج را
 با چهار گوشوار جمع کرده و طاقی گنبدی عرقچینی زده اند . بام بنا از خارج هشت
 ترك است . این بقعه در چهار جهت اصلی ایوان دارد . ایوان شمالی شامل پنج دهانه
 است که يك دهانه آن کوچکتر است که مدخل بنای اصلی بقعه از اینجاست .
 ایوانهای شرقی و جنوبی و غربی هر يك چهار دهانه دارد و پهنای هر دهانه ۱۸۰
 سانتیمتر است . محوطه‌ای اطراف بقعه است که چند قبر در آن دیده می‌شود .

تکیه تاکر

در ورودی تکیه شمالی است و در جهت شمال ، ایوان و طاقی بنا کرده اند .
 راهرویی طرف چپ و راهروی دیگری طرف راست ایوان است . از این دو راهرو
 می‌توان به ایوان و طاق رفت .

ایوان شرقی چهار دهانه است و هر يك صفا مانندی به عمق يك متر دارد و
 سقاسگی در دهانه سومین است . در این جهت نیز تکیه در ورودی دارد . در ضلع

جنوبی تکیه، دواطاق در طرفین و دهلیزی در وسط است. طرف غربی را صفه‌هایی ساخته‌اند. صفه وسط دری دارد که به شبستانی وارد می‌شود. در وسط تکیه تختی بود که سقف داشت (عکس شماره ۱۵۸). این ابیات بر آن خوانده شد:

« هوالمعزّ

چو فضل‌الله از کثرت جان فشانی
شده زمره چاکران حسینی^۱
همین بس ورا فخر اندر دو عالم
بدین آستانش بود پاسبانی
ندارد به دل خوفی از روز محشر
چو بر بندد او رخت از دارفسانی
پناه و معینش حسین و علی باد
در عقبی بود زنده و جاودانی. «
بالای در ورودی تکیه این بیت نوشته شده است:

« بخلد قصر رفیعی ز لطف حق شده مالک
ز پاسبانی این آستان نظام ممالک^۲
۱۳۲۷. «

بیت یا خانه، مولد میرزا حسینعلی بهاء‌الله^۳ در دهکده تاکر از دهکده‌های میانرود بالای نور

پهلوی در تکیه دری است که به باغی بزرگ و آباد باز می‌شود. اراضی این باغ پله‌بندی شده است. درختان میوه زیادی در آن کاشته‌اند. بنایی دوطبقه در این

۱- این بیت قافیه ندارد. ۲- تکیه تاکر را فضل‌الله خان بن محمد حسن خان معروف به نظام‌الممالک نوری ساخته است. ۳- پدر میرزا حسینعلی، عباس آقا میرزا بزرگ است که زیر دست قائم‌مقام در زمان فتحعلی‌شاه به حکومت تهران می‌رسد و در تهران خانه‌ای می‌سازد و مقیم می‌شود. پسرش میرزا حسینعلی در دهکده یالو از دهکده‌های یالورود نور نزد علامه نوری درس خوانده است.

باغ است که مولد میرزا حسینعلی بهاء‌الله بوده است. در طبقه پایین تالاری در وسط است که پنجره‌های ارسی زیبادارد (عکس شماره ۱۵۹). دو طرف این تالار پلکان است که به تالار و دو اطاق طرفین می‌رود و ادامه آنها به طبقه بالا می‌رسد. طبقه بالاین شامل چهار اطاق در امتداد هم و دو اطاق بالای دو اطاق زیرین و دوراهروی جنبی است. یکی از اطاقهای طبقه زیرین را سرایدار نشسته بود و باقی اطاقها خالی بود. پنجره‌های مشبک نورگیر باشیسه‌های رنگین (عکس شماره ۱۶۰) در راهروهای بالا نصب بود.

سجادالدین محمد

در دهکده ایوا^۱ از دهکده‌های میانرود بالای نور

از تاکر به ایوا، راه کنار رودخانه نور است و سپس به دست راست جدا می‌شود و پس از طی سه چهار کیلومتر سر بالایی تند، به دهکده ایوا می‌رسد. ایوا بر بالای بلندی و مسلط بر رودخانه نور است. دو خاندان قدیمی لمسو^۲ و کمانگرد در آن زندگی می‌کنند. در مرتع لاسبن^۳ متعلق به این دهکده بنای محقر گل‌سری است که آن را مرقد سجادالدین محمد می‌دانند و بالادست دهکده ایوا چندین بنای گل‌سری دیگر است که تمام مدفن امامزادگان است.

۱- بکسر الف وتلفظ یاء مجهول. ۲- بفتح لام و کسر میم. ۳- بضم باء

امامزاده علی رکن‌الدین و علی نورالدین در دهکده فیول^۱ از دهکده‌های میانرود بالای نور

پانصد متری دهکده سه خانواری فیول بر بالای تپه بناایی است شامل يك بقعه، يك مسجد، يك كفش‌كن یا پیش‌صحن که تمام در امتداد هم ساخته شده‌اند. در اصلی بقعه شرقی است و به مسجدی باز می‌شود. سنگ مرمر سفیدی طرف دست چپ در ورودی كفش‌كن به دیوار نصب شده است.

این آیات بر آن خوانده می‌شود:

« فغان از دورنگی چرخ مشعبد
ز تأثیر اجرام و از گردش او
چو بار سفر بست و بگشود محمل
رقم زد بتاریخ او کلک مشرق

که از پا در آورد سروی ممجد
به کام شرنگست تنگ تبرزد
از این دیسرفانی بخلسد مخلد
به جنت رود شاد روح محمد

« ۱۲۷۶ »

گورستانی بزرگ که اطراف امامزاده و بر تپه مقابل آن است نشان می‌دهد که این دهکده روزی بسیار آبادان بوده است. از يك کیلومتری این دهکده در راه ایوا، سفالهای فراوانی در دو طرف راه ریخته است که این خود نشانی دیگر از آبادانی این دهکده، در گذشته است. عده‌ای از ساکنان این آبادی که از خاندان لمسوا^۲ بودند به دهکده‌های کنس^۳ پا، باری کلا^۴ و ونوشه^۵ رفته و ساکن شده‌اند.

۱- Fiyol . ۲- بفتح لام و کسر میم . ۳- بضم کاف و کسر نون.
۴- بفتح کاف . ۵- ونوشه همان بنفشه موقوفه امامزاده دهکده کلا است . این دهکده و دو دهکده دیگر حومه آمل هستند .

معصومزادگانی به نامهای باعث و عباس و عبدالله در دهکده نج^۱ از دهکده‌های میانرود بالای نور

دهکده نج شامل سه قسمت است: بالامحله، پایین محله و اطاق‌سرا. بر سر تپه‌ای بر بالای بالامحله بنسای مختصر گل‌سری به نام معصومزاده باعث است. مسجدی ساده متصل به بناست. این بنا چون در اراضی « بزدوش »^۲ واقع شده، به نام « آقا-بزدوش » نیز معروف است.

در پایین محله، در باغی، بنای مختصری شامل بقعه و كفش‌كن است که به نام معصومزاده عباس شهرت دارد. بنای معصومزاده عبدالله در تکیه دهکده نج است.

درویش محمد

در اطاق‌سرای نج

بنایی است ساده و استوانه شکل با بامی هشت ترك با يك كفش‌كن (عكس شماره ۱۶۱) و در و صندوقی ساده بدون کنده‌کاری. صندوق قدیمی بقعه، قدیمی و پرکار بوده است. قطعه چوب کنده‌کاری که معمولاً بر چهارگنج صندوق قرار می‌دهند در بقعه درویش محمد است که ظاهراً مربوط به صندوق قدیمی مرقد بوده که از میان رفته است (عکس شماره ۱۶۲)، کنده‌کاریهای ظریف و پرکاری دارد.

تکیه نج

تکیه نج نسبتاً بنایی است قدیمی. در وسط محوطه آن تختی سرپوشیده برای مراسم تعزیه‌خوانی ساخته‌اند. سنگ قبر زیر در تکیه دیده شد:

۱- بضم نون . ۲- بضم باء .

« الحکم لله الواحد القهار

وفات مرحوم مغفور الی رحمة الله الملك الغفور حاجی محمد رفیع ولد
کربلائی لطیف .

هر که آید بجهان اهل فنا خواهد بود

آنکه پاینده و باقیست خدا خواهد بود

زین دارفنا چو رخت بر بست رفیع   ماندند به آه و ناله احباب جمیع
اره از دینسی ناله دود نیکو^۱   تاریخ رفیع را علی باد شفیع
بتاریخ شهر ذی قعدة ۱۱۹۸ .

ابن مرحوم مزبور محمد بنی بابوکر^۲ .

گورستانی قدیمی

در مرتع لمنند رو بروی دهکده نج

اراضی پایین تا کر و رو بروی دهکده نج معروف به لمنند است . در این مرتع
وسیع گورستانی قدیمی است که از گورهای آن انواع کوزه‌های سفالین کوچک
بیرون می‌آید .

خانه مسکونی منتظم لشکر

در دهکده نج از دهکده‌های میانرود بالای نور

از خانه‌های قدیمی اعیان نشین دهکده نج خانه بیلاقی منتظم لشکر است که

۱- این مصراع درست خوانده نشد . ۲- بابوکر از خاندانهای قدیمی ساکن
نج است و بفتح کاف تلفظ می‌شود . سایر خاندانها : شنکل (بفتح شین و ضم کاف) ، شریار
(بفتح شین) ، ارغات (بضم الف) ، درویش ، سولکاسری (بفتح سین دوم) ، دبشوس
(بفتح دال) .

پنجره‌های مشبک نورگیر آن که تعداد آنها نیز زیاد است، از مشبک کاریهای ظریف و
پرکار است (عکسهای شماره ۱۶۳ و ۱۶۴) .

باقی بناها و آثار قصبه بلده

- ۱- بالای بلده زمینی است به نام دزدک . در این زمین آثار قبور قدیمی است .
- ۲- امامزاده نینوا که اصل و نسب او معلوم نیست .
- ۳- مسجد بالای بلده را زکی خان جد میرزا آقاخان صدراعظم نوری ساخته
است . کتیبه آن قابل ملاحظه است .
- ۴- تکیه مین باشیان را جد آقای مهرداد پهلبد ساخته است و مرحوم محمد -
حسن معین اصطلب ناصرالدین شاه - جد آقای خانبا با سلطانی نوری - تعمیر کرده
است .
- ۵- تکیه پایین را سالار معزز مین باشیان - پدر آقای مهرداد پهلبد - تجدید
بنا کرد . این تکیه قدیم ساز است و فعلاً مرکز ژاندارمری است . مرحوم محمد -
حسن خان معین اصطلب لوازم تکیه و کتیبه‌ها^۱ را خریده که تا امروز برجای است .
- ۶- سنگهای قبور قدیمی در گورستان بلده .
- ۷- یورباغ ، باغی است قدیمی در جنوب رودخانه متصل به قصبه بلده که در
دست امیر مصدق خواجه نوری بود . بنای کلاه‌فرنگی این باغ را به سازگی منهدم
کرده‌اند .

۱- کتیبه غیر از اصطلاح رائج امروزی آن به پارچه‌های سیاهی گویند که پهنای آنها در
حدود نیم متر و درازی آنها زیاد است و اشعاری در رثاء حضرت امام حسین بر آنها نوشته
شده است و دور بنای تکیه می‌آویزند .

۳= جغرافیای ترستاق نور^۱ = ترتیب رستاق^۲ نور

سه دهکده به نامهای: رزن^۳ و کرسی و تیرسا^۴ به نام ترستاق خوانده می‌شوند. این سه دهکده برکنارهٔ چپ رودخانهٔ نور و کنار یکی از شعب این رودخانه قرار گرفته‌اند. رزن تقریباً درکنار جادهٔ کوهستانی نور و دو دهکدهٔ دیگر بالاتراز رزن در دامنهٔ کوه بنا شده‌اند. ترستاق نیز جزء کوهستان نور به حساب می‌آید.

- ۱- بفتح تاء اول و کسر تاء دوم و ضم راء . ۲- بفتح تاء اول و ضم راء دوم .
- ن.ک. به تاریخ گیلان و دیلمستان سیدظهرالدین چاپ‌نگارنده صفحات ۲۸۳ و ۲۸۴ و ۳۰۸.
- ۳- بفتح راء و زاء . ۴- بکسر راء و تشدید سین .

۴= بناها و آثار تاریخی ترستاق نور

امامزاده ابراهیم

دردهکدهٔ تیرسا از دهکده‌های ترستاق نور

بنایی است هشت ضلعی اما دوضلع شمالی و جنوبی آن بزرگتر از سایر اضلاع است. پهنای اضلاع کوچکتر هر يك ۱۶۸ سانتیمتر و پهنای اضلاع بزرگتر هر يك ۱۹۲ سانتیمتر است. در هر يك از اضلاع طاقنمایی باطاق جناقی و بالای هر يك از این طاقهای جناقی، رفی ساخته شده است. سقف از داخل، گنبد عرقچینی و بام بنا کلاه‌درویشی است. صندوقی چوبین کننده‌کاری وسط بنا، هرقد را پوشانده است. ضلع بزرگتر آن شامل شش تکه و ضلع کوچکتر آن شامل سه تکه است. درازای ضلع بزرگتر ۲۱۴ سانتیمتر و پهنای آن ۱۲۰ سانتیمتر است.

این صندوق که کننده‌کاریهای نسبتاً ظریف دارد در سال ۱۲۲۳ ه. ق. بر اثر زلزله و فروریختن سقف امامزاده شکسته شده است و نجاری که در سال ۱۲۳۸ دوباره آن را تعمیر کرده است پاره‌های صندوق را نتوانسته در محلهای اصلی خود قرار دهد از اینرو آشتگی در مطالب هر بدنهٔ صندوق دیده می‌شود.

شرح زلزلهٔ نامبرده برحاشیهٔ بالای بدنهٔ جنوبی با قلم و مرکب بسدین ترتیب نوشته شده است :

در سال هزار و دویست و بیست و سه از هجرت نبوی صلوات الله از ضرب زلزله صندوق امامزاده شکسته شد و در سال هزار و دویست و سی و هشت حسب الخواش عالیشان لطفیخان بیگک بن شیخ مقصودعلی ترستاقی [به دست] صنعت دستگاه استاد نسورمحمد نمارستاقی ساخته شد سنه ۱۲۳۸ .

برحاشیه پایین همین بدنه باقلم و مرکب آیات زیر نوشته شده است :

« بسم الله الرحمن الرحيم قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد بسم الله الرحمن الرحيم انا اعطيتك الكوثر فصل ربك و انحر ان شئتك هو الا بر . »

بر بالای همین بدنه آیات و عبارات زیر حک شده است :

« بسم الله الرحمن الرحيم انا انزلناه في ليلة القدر - تا - سلام هي حتى مطلع الفجر حرره محمد يوسف بن ملا ابراهيم ترستاقی اللهم اغفر له ولوالديه وللمؤمنين . »

بر تکه سمت راست همین بدنه :

« باعث هذا الصندوق المبارك الوارثها شيخ علي كيا و شيخ افضل . . . »

بر فاصله میان دو تخته سمت راست این آیات حک شده است :

« السموات والارض ولا يؤده حفظهما و هو العلي العظيم لا . »

بر فاصله تخته دوم و سوم این عبارات حک شده است :

« هذا المؤمن المقدس سلطان الاوليا و برهان الاتقيا ببحر الفضائل والعلوم - »

المرسوم . . . »

بر فاصله تخته سوم و چهارم رباعی ناخوانای زیر حک شده است :

« بی جود علی بودجو . . . بی حب علی . . . سود خودی »

بالله که اگر علی امامت نبود صد قبله . . . . . »

بر فاصله میان تخته چهارم و پنجم قسمتی از صلوات کبیر به این شرح است :

« حسن العسکری [و] حجة القائم قائم دایم امام محمدالمهدی . »

بر فاصله تخته پنجم و ششم قسمتی از صلوات کبیر به این شرح حک شده است :

« اللهم صل علی امام محمد تقی اللهم صل علی امام علی النقی اللهم صل علی امام . . . »

بدنه غربی سه تخته کننده کاری گل و بوته ایست و قسمتی از آیات کلام الله مجید

بدین ترتیب بر آن حک شده است :

« مع ایمانهم ولله جنود السموات والارض وكان الله علیماً حکیماً لیدخل . »^۱

بر تخته های بدنه شمالی صندوق نیز عبارات و آیاتی بدین شرح حک شده است :

بر حاشیه بالا :

« المؤمنین والمؤمنات جنات تجری من تحتها الانهار خالدين فیها و یکفر عنهم و كان ذلك عند الله فوزاً عظیماً و یعذب المنافقین والمنافقات والمشرکین و المشرکات الظانین . »^۲

بر فاصله میان تخته اول و دوم :

« لصاحب الزمان صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین الطیبین الطاهرین . »

بر فاصله میان تخته دوم و سوم :

« الصادق اللهم صل علی امام موسی الکاظم اللهم صل علی امام علی بن موسی الرضا . »

بر فاصله میان تخته سوم و چهارم :

« اللهم صل علی امام حسن الرضا اللهم صل علی امام حسین شهید بکر بالا اللهم . »

۱- سورة الفتح ۴۸، قسمتی از آیه ۴ و ابتدای آیه ۵ . ۲- سورة الفتح ۴۸ ،

آیه ۵ و نیمی از آیه ۶ .

بر فاصله میان تختۀ چهارم و پنجم :

« بن محمد [بن] زید بن امام حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام فی شهر شوال سنة ثمان ستین و تسعمایه .^۱ »

بر فاصله میان تختۀ پنجم و ششم :

« امر الله الموسوم مجیر الشیعة من النار دال السمو (؟) ابرهیم سپاه انگیز بن حسن . »

بر تکه آخر سمت چپ بدنه شمالی صندوق از بالا به پایین :

« عمل شاد محمد دیلمانی [و] استاد کمال صوفی . »

بر قسمت پایین :

« کاتب این کلام روح افزا ملکی حقیر چاکر شاه . »

قسمت کنده کاری بر حاشیۀ پایین همین بدنه :

« الوثقی لانفصام لها - تا - فیها خالدون .^۲ »

عبارات و آیاتی که بر بدنه شرقی صندوق حک شده است بدین قرارند :

بر فاصله میان تختۀ دوم و سوم :

« امام زین العابدین معصوم بآک اللهم صل علی امام محمد باقر اللهم صل علی امام جعفر . »

بر حاشیۀ جانبی همین بدنه :

« [لا] اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی فمن یکفر بالطاغوت و

یؤمن بالله فقد استمسک بالعروة .^۳ »

۱- دو حرف تاء و سین در تسعمایه روشن است و از سایر حروف نشانی نیست .

۲- سورة البقرة ۲، قسمتی از آیه ۲۶۲ و آیه ۲۶۳ . ۳- سورة البقرة ۲، قسمتی

از آیه ۲۶۲ .

در ورودی بقعه قدیمی است و کنده کاری دارد . این عبارات بر دولنگه سمت

چپ و راست خوانده شد :

عباراتی که بر لنگه سمت چپ حک شده است :

« اشتری هذا الباب حسن

ابن سلطان العارفين کیا . »

عباراتی که بر لنگه سمت راست حک شده است :

« ابن کیا اعظم علاء الدین شیرامه

اسفار نگیج بر دالله قبره . »

بر پایین لنگه سمت چپ :

« عمل استاد حاجی ابن استاد محمود

فی تاریخ سنة تسع اربعین و ثمانمائه

درختان تا بوند در کوه و بیشه

بشادی باز باد این در همیشه . »

بر پایین لنگه سمت راست :

« پیروز نجار بن شمس نجار . »

با جور کردن قسمتی از عبارات پراکنده صندوق نام صاحب مزار چنین بدست

می آید :

« هذا المؤمن المقدس سلطان الأؤلیا و برهان الانقیاء بحر الفضائل والعلوم -

المرسوم امر الله الموسوم مجیر الشیعة من النار دال السمو (؟) ابرهیم سپاه -

انگیز بن حسن بن محمد [بن] زید بن امام حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام

فی شهر شوال سنة ثمان ستین و تسعمایه . »

تاریخی که در آخر این عبارات است، تاریخ اتمام صندوق مرقد امامزاده ابراهیم

است . اگر رقم مآت آنرا درست خوانده باشیم ، قدمت در ورودی بقعه صدونوزده سال بیشتر از صندوق می باشد .

باعث صندوق شیخ علی کیا و شیخ افضل اند و نویسنده عبارات آن محمد یوسف بن مالا براهیم تترستاقی است . اما در ورودی به دستور حسن بن علاءالدین شیرامه اسفارنگیج و به دست استاد حاجی ابن استاد محمود ساخته شده و پیروز نجار کارهای نجاری آنرا انجام داده است .

امامزاده محمود معروف به غریب آقا

در دهکده تیرسا از دهکده های تترستاق نور

بنایی است چهار گوشه و ساده از سنگ و گل . دری ورودی ساده دارد . صندوقی چوبین با کنده کاریهای بسیار ظریف در گوشه بناست . درازای آن ۱۷۶ سانتیمتر و بلندی آن ۶۵ سانتیمتر است .

بر فاصله دو تخته وسط بدنه شمالی صندوق عبارات زیر حک شده است :

« سعی کننده این مرقد مبارک نو با خلد و کمال دین انگریج . » (؟)

بر یکی از تخته های بدنه جنوبی از بالا به پایین :

« صادق المبارک حاجی کیا فی تاریخ تسع وتسعمایه . »

بر بدنه غربی که یکی از بدنه های کوچک است در دو ردیف « یا الله یا محمد

یا علی » سه بار تکرار شده است .

بر تخته ای جداگانه که روی صندوق گذاشته بودند و ظاهر آن روزی در قسمتی

از بدنه جای داشته است عبارت زیر خوانده شد :

« عمل استاد محمدخان گیلانی . »

آشیخ نیکه

در اراضی تورت از دهکده رزن تترستاق نور

بنایی است از خارج هشت ترک با گنبدی کلاه درویشی و از داخل چهار ضلعی که چهار طاقچه در چهار ضلع دارد . با ساختن گوشواری در هر گوشه سقف ، بنا را جمع کرده و گنبدی عرقچینی بر آن زده اند . در ورودی بقعه شمالی است . دری قدیمی با کنده کاریهای ظریف داشته که در سال ۱۳۵۱ یعنی سده سال پیش ، به سرقت رفته است . صندوقی چوبین با کنده کاریهای ظریف در وسط بناست . درازای آن ۲۲۸ و بلندی آن ۹۶ سانتیمتر است . صندوق بر پایه ای مشبک چوبین به بلندی ۲۴ سانتیمتر قرار گرفته است .

بر بدنه شمالی صندوق عبارات زیر خوانده شد :

بر فاصله میان تکه اول و دوم این بدنه :

« ملك كان سليمان مطلب هوشه (؟) »

ملك همانست شه سلیمان کی

نصر من الله وفتح قریب . »

بر تخته ای که میان تکه دوم و سوم صندوق است :

« ناد علیاً مظهر العجائب تجده عون لك فی النوائب - تا - یا علی یا علی

یا علی . »

بر تخته ای که میان تکه سوم و چهارم است :

« صل علی امام علی بن موسی رضا و صل علی امام محمد تقی و صل علی امام

حسن عسکری . »

بر تخته‌ای که در فاصلهٔ میان تکهٔ چهارم و پنجم است :
 « السموات والارض ولا يؤده حفظهما - تا - هو العلی العظیم اللہ مفتاح الابواب . »
 بر تخته‌ای که میان تکهٔ پنجم و ششم است عبارات زیر حک شده است :
 « اللهم صل علی محمد المصطفی و صل علی علی المرتضی و صل علی امام حسن
 رضا و صل علی امام حسین . »
 بر پایهٔ چوبین صندوق از غرب به شرق :
 « بانی این کار آشیخ دم‌فضل ددا طاپس^۱ فضل و درویش اطایحیا النائی درویش
 رولا کاتب یوسف نافلا [کذا] . »
 آیات و عباراتی که بر بدنهٔ شرقی صندوق حک شده است :
 « یا ایها الذین آمنوا اذکرو الله ذکرأ کثیرا و سجوه بکرة واصیلا ... »^۲
 بر تختهٔ میان تکهٔ اول و دوم این بدنه :
 « صل علی امام محمد مهدی صاحب الزمان هادی البرهان صلوات الله علیهم
 اجمعین الطیبین الطاهرین . »
 بر تخته‌ای که میان تکهٔ دوم و سوم این بدنه است :
 « وصل علی امام زین العابدین وصل علی امام محمد باقر وصل علی امام جعفر -
 صادق و صل علی امام موسی . »
 آیات و عباراتی که بر بدنهٔ جنوبی صندوق حک شده است .
 بر تخته‌ای که در فاصلهٔ لبهٔ صندوق و تکهٔ اول است :
 « الله لا اله الا هو الحی القيوم - تا - من ذا الذی . »
 بر تخته‌ای که در میان تکهٔ دوم و سوم است :

۱- بضم پ. ۲- سورة الاحزاب ۳۳، آیات ۴۱ و ۴۲ و مقداری از آیهٔ ۴۳ .

« تا من باشم کنم تولا بعلسی حشر . . . . . آل نبی
 با چهار محمد و دو حسن یک موسی با چهار حسین . . . . علی . »
 بر این صندوق هیچگونه تاریخی دیده نشد. استخوان بندی و طراحی و کنده-
 کاریهای آن شبیه صندوق امامزاده ابراهیم است و ظاهراً به دست یک استاد ساخته شده و
 کار آن ظاهراً چند سالی قبل یا چند سالی بعد از تاریخ ۹۶۸ ه. ق. بداتمام رسیده است .
 در اراضی امامزاده دو چنار کهنسال است که گرداگرد تنهٔ یکی از آنها ۳۶۰ و
 دیگری ۳۰۴ سانتیمتر است .

باقی بناها و آثار تاریخی ناحیهٔ تترستاق نور

- ۱- آثار قلعه‌ای قدیمی که پاره‌های آجر نیز در آن دیده شد در اراضی چنگل-
 چار^۱ رزن بر سمت راست رودخانهٔ نور .
- ۲- آثار قلعه‌ای قدیمی از سنگ و گل در اراضی ایمچی رزن .
- ۳- گورستانی قدیمی در اراضی بروک^۲ رزن .

۱- بفتح چ و سکون نون و فتح گاف و سکون لام . ۲- بفتح باء .

انگنارود^۱ است. دهکده‌های مهم آن جلیکان^۲ و دارکلا است.

۵- هلوپشته^۳ از نواحی کوهستانی قشلاق کجور است، هوای آن سردسیر است و زمستانها اهالی به ناتل‌رستاق و ناتل‌کنار می‌روند.

۶- لایبج نام دهکده‌هایی است که کنار رودخانه‌ای به همین نام قرار دارند که از ارتفاعات جنوبی سرچشمه می‌گیرد و در سوله به دریا می‌ریزد. این ناحیه، کوهستانی جنگلی است و در دهکده تنگه از دهکده‌های آن از قدیم سرب استخراج می‌کرده و ساچمه می‌ساخته‌اند. سه مزرعه^۴ میرخمند^۴ و خورتاب‌رود و ایزوا مرکز تابستان نشین اهالی است.

۷- نایبج نام دهکده‌هایی است که پاردهای از آنها در دشت و چند پارچه از آنها کنار رودخانه‌ای قرار می‌گیرد که از گز ناسرا^۵ و رودبارک سرچشمه می‌گیرد و در ایزده به دریا می‌ریزد. از آبادیهای دشت آن علی‌آباد و جوب بند و از دهکده‌های کوهستانی، واز و گز ناسرا است.

ابت در سال ۱۲۵۹ ه. ق. درباره این قسمت از خاک نور مطالب زیر را نوشته است:

« از کچه‌رود که گذشتیم جنگل کم می‌شود و زمینهای کشت وسعتی پیدا می‌کند. بعد به سوله‌رود رسیدیم که زیاد پهن نبود اما آب آن سریع حرکت می‌کرد. این رودخانه بخشهای کجور و نور را از یکدیگر جدا می‌کند. راه ما به طرف شرق متمایل شد و در شانزده میلی به رستم‌رود رسیدیم. این رودخانه هشتاد قدم پهن داشت. تپه‌های ساحلی جلب نظر می‌کرد و سپس به

۱- بفتح الف و سکون نون و کسر گاف. ۲- بفتح جیم. ۳- بفتح هاء. ۴- بضم خاء. ۵- بفتح گاف.

۳- جغرافیای تاریخی دشت نور

دشت نور از غرب به دشت کچه‌رستاق کجور و از شمال به حاشیه دریای خزر و از شرق به اهل‌رستاق و پایین خیابان و بالاخیابان که این دو ناحیه به نام لیتکوه نیز شناخته می‌شود و از جنوب به رشته کوه‌های شمالی ترستاق و میان‌رودبار بالا محدود می‌گردد. نیمی از این خاک که در شمال است دشت است و نیم دیگر که در جنوب است میان‌بند است یعنی کوهستان جنگلی و نیمه جنگلی است. این ناحیه را به قسمتهای زیر تقسیم کرده‌اند:

۱- ناتل‌کنار که کنار دریاست و اراضی آن میان قصبه سوله و دهکده امیرآباد است. از شمال به کنار دریا و از غرب به کچه‌رستاق کجور و از جنوب به ناتل‌رستاق و از شرق به اهل‌رستاق محدود می‌شود. مرکز این قسمت قصبه سوله است.

۲- ناتل‌رستاق که میان دهستانهای اهل‌رستاق و ناتل‌کنار و لایبج قرار دارد و مرکز آن چمستان است.

۳- میان‌بند، دهستانی است در جنوب غربی سوله. معدن زغال گلندرود در این قسمت است و دهکده‌های پیمد و گلندرود جزء میان‌بند است.

۴- میان‌رودبار پایین که آب آن از رودخانه‌های نایسارود و میان‌رود و

عزت‌ده (ایزده) رسیدیم. این دهکده دومحله دارد که نیم‌میل از یکدیگر فاصله دارند. ساکنان آن به ۱۲۰ خانوار می‌رسند. رودخانه پلی چوبی داشت که ۸۰ قدم درازای آن بود. این محل در دست حسینقلی است که رئیس نوریها است.^۱

مکنزی در سال ۱۲۷۵ ه. ق. راجع به دشت نور عبارات زیر را نوشته است: «راه ما به طرف جنوب منحرف شد و به سولده وارد شدیم که کمتر از نیم‌میل از دریا فاصله دارد. از این پس جاده از روی چند رودخانه با پلهای چوبین لغزان می‌گذرد. آخرین کوه کجور در سمت غرب جنوب غربی دیده می‌شد. خانه‌ای که در آن منزل کردیم به دست صدراعظم اخیر ساخته شده است. مصالح بنای آن آجر و شکل آن مربع و بسام آن سفالین بود. اطاقهای آن جادار و وسیع بود و حمامی نزدیک آن بود که آن نیز تازه ساخته شده بود. سولده ده بزرگ و آبادی است چون میرزا آقاخان از این دهکده است، با نوریها بسیار خوب تامی‌کند. یک پل سه‌دهانه آجری روی رودخانه سولده است. سرچشمه این رود در کوههای لاویج است. کوهی که از سولده دیده می‌شود، کوه سوردار است که سمت جنوب غربی است و پوشیده از برف است. کوههای لش‌کنار و پیمد و لاویج نیز پیدا است. زمینهای اطراف سولده باز و گشاده است و درختان آن تنک است. هر خانه تالاری دوطبقه برای خواب در حیاط دارد. پرده‌هایی ازنی اطراف آن آویخته است. از سولده گذشتیم و به ساحل دریا آمدیم. پس از گذشتن از رودخانه تمیشان (تنشون به قول

۱- Keith Edward Abbott : Narrative of A journey from Tabriz along the Shores of the Caspian Sea to Tehran . P . 33 .

نویسنده) به رستم‌رود رسیدیم. در ساحل چپ این رودخانه یک فرسنگی سولده، دهکده رستم‌رود است که پنجاه خانوار در آن ساکنند و سپرده به محمد اسماعیل خان نوری است که فعلاً در کرمان است و سالیانه صد تومان مواجب دارد. ساحل دریا تپه و چمنزار است. فاصله‌ای نرفتم که به هاشم‌رود رسیدیم. کمی آنطرف‌تر کارخانه قند محلی بود که مازندرانیان کلیه می‌گویند. این کارخانه بقدری ساده بود که ارزش آن را نداشت شکلی از آن رسم‌کنم. پس از اینک در بارفروش (بابل)، دولت کارخانه قند ساخت و رعیت مجبور شد مواد اولیه خود را به آنجا ببرد، کشت نیشکر کم شد و ارزش قند زیاد شد. این شرح برای نشان دادن پیشرفت دولت کافی است. در یک فرسخی رستم‌رود، به رودخانه گل‌آلود عزت‌ده (ایزده) رسیدیم به نام دهکده‌ای که در دوساحل رودخانه است. آب آن تند و بستر آن شیب‌دار است. حمامی در این دهکده است. از عزت‌ده آخرین کوه کجور در غرب جنوب غرب دیده می‌شود و رشته اصلی البرز نیم‌دایره‌ای شکل است که قسمت آخر آن که از عزت‌ده پیدا است، در جنوب شرقی قرار می‌گیرد. از اینجا با گروه درویشان خوش لباس با اسبان خوب خدا حافظی کردیم. ایشان از سولده همراه ما بودند. رسیدن خود را به عزت‌ده با شیپوری اعلام کردند. شن سر راه تا اهلم‌رود که سامان میان نور و آمل است، مزاحم بود.^۲

۱- بکسر کاف و سکون لام.

۲- Charles F. Mackenzie : Narrative of A journey from Rasht in Gilan through Mazandaran to Asterabad during the winter and spring of 1858 - 1859 . pp . 36 , 37 .

را بینودر سفر نامه خود در باره مراکز گرمسیری نور چنین می نویسد:

« بلوک نور از المروده شروع می شود . این رودخانه بستری پر شیب دارد . سوله ده بزرگی است که در نیم میلی دریاست . بر روی رودخانه سوله که از ارتفاعات لایویج^۲ سرچشمه می گیرد، پلی با سه طاق آجری است.^۳ ارتفاعاتی را که از سوله می توان دید، عبارتند از سوردار که در سمت جنوب- غربی واقع شده و پوشیده از برف است . لش کنار^۴ و پیمده^۵ و لایویج . اراضی میان آنها و دریا ، هموار و صحرا است، یا با جنگلهای کم درخت و پراکنده پوشیده شده است. چهارمیل دیگر راه پیموده به رودخانه رستم رود رسیدیم . دهکده رستم رود، در ساحل چپ رودخانه و وصل به دریاست. قدری دورتر از هاشم رود گذشتیم و پس از عبور از تپه های شنی به ایزده آمدیم . »

سرهنگ لووت^۶ در باره این قسمت از خاک نور چنین نوشته است :

« ناحیه نور که ایزده به آن تعلق دارد ، در کنار دریا است و حدود آن از سوله در مغرب تا اهلم رود در مشرق است و در قسمت داخلی وسعت آن زیادتر و از نزدیک کلارستاق در مغرب تا رودخانه هرز^۷ در مشرق است و از طرف جنوب به کوههای لارولاریجان محدود می شود. دره های علیای نور خیلی خشک و بایر است و بواسطه محصور بودن به رشته های تپه های اطراف

۱- بفتح الف و لام . ۲- اصل : لایویج . ۳- این همان پلی است که میرزا آقاخان صدراعظم نوری بنا کرده است. ۴- بفتح لام. ۵- بکسرپ و سکون یاء و ضم میم . ۶- Lovett. ۷- بفتح هاء و سکون راء و فتح هاء دوم ، تلفظ نام قدیمی رودخانه هراز است .

می توان آن را مانند کوهستانهای حدود اصفهان یا شیراز دانست .^۱

بر رودخانه ایزده پلی چوبی بود که از روی آن عبور کردیم و سپس به دهکده سوته کلا و پس از آن به اهلم رود رسیدیم.^۲

۱- C. Bresford Lovett : Itinerary Notes of Route Surveys in Northern Persia in 1881 and 1882 .

به نقل از ترجمه سفر نامه آمان ندران و استراباد را بینو، ص ۵۵ . ۲- همین کتاب،

فرموده ، اتمام قلعه‌ای از چوب ، در عهدۀ اهتمام لشکری فرمود و به سه روز در دست لشکری سمت استکمال یافت و به آذوقه و نگاه داشتن سپاهیان آماده ساخته ، استحکام قلعه نمود .^۱

رایینو از قلعه‌ای به نام « دون » یاد کرده^۲ ، احتمال می‌رود که این قلعه با قلعه « دوك » یکی باشد. محل اصلی این قلعه بر نگارنده معلوم نشد ظاهراً قابل تطبیق با یکی دو قلعه خرابه نزدیک دهکده نائل امروزی است .

خشت پل = پل آجری

بر رودخانه سوله در نائل کنار در مسیر راه کناره

رایینو درباره این پل می‌نویسد:

« بر روی رودخانه سوله که از ارتفاعات لاریج سرچشمه می‌گیرد ، پلی آجری با سه دهانه بنا شده است .^۳ »

ناصرالدین شاه در سفرنامه خود از این پل یاد کرده است . او می‌نویسد:

« حمام و مسجد و پل سنگی خوبی که بر روی رودخانه است ، از بناهای میرزا آقاخان مرحوم است و این رودخانه از وسط سوله گذشته ، آبادی را دو قسمت کرده است . »

این پل به دستور میرزا ناصرالله خان اعتمادالدوله صدراعظم نوری معروف به میرزا آقاخان نوری ، ساخته شده است (عکس شماره ۱۶۵). دهانه میانی این پل امروز باقی است و دو چشمه دو طرف را کور کرده اند . مصالح اصلی بنا ، آجر است . کف پل را با سنگ قلوهای فرش کرده اند و دو طرف لبه آن را دست اندازی به بلندی

۱- تاریخ‌خانی ، چاپ نگارنده ، ص ۹۴ و ۹۵ . ۲- ترجمه سفرنامه مازندران و استرآباد ، ص ۱۵۱ . ۳- متن انگلیسی سفرنامه مازندران و استرآباد رایینو ، ص ۳۱ .

۶- بناها و آثار تاریخی نائل کنار دشت نور

قلعه کهنه دوك

در نائل کنار دشت نور یا نزدیک این ناحیه

ملك بیستون پس از کشتن برادر خود ، حکمرانان محلی و همسایگان او تصمیم گرفتند او را از میان بردارند. اما چون فصل زمستان بود ، این تصمیم را به بهار موکول کردند . علی بن شمس الدین - مؤلف تاریخ‌خانی - در این باره چنین نوشته است :

« موسم بهار که شد ، میرزا علی ، میرعزاد را جهت لشکر ، نزد سلطان هاشم و ملوک رستم‌دار فرستاد و ملک اشرف و ملک شاه غازی لواسانی و از تنکابن کیامحمد کیا بالشکر و از مازندران بر موجب مقرر میر عبدالکریم و میر کمال الدین و آقارستم و لشکر هزاره جریب ، در مقام و تاشان جمع آمدند و از آن منزل ، میرعزاد را به ملازمت میرزا علی عاید گردانیدند . و روزانه دیگر از آن منزل کوچ کرده ، به پای قلعه کهنه دوك که ویران شده بود منزل تازه گردانیدند . »

آقا رستم مصلحت دید که بر بنیان آن قلعه کهن ، بنای قلعه‌ای نو باید نهاد که لشکری که در پیش باشد ، از عقب ایمن بود ، سه روز به همین منزل توقف

نیممتر ساخته‌اند. طاق چشمه میانی که برجای است، جناقی است. بلندی آن از لبه دست اندازی که بالای جناق است تا سطح آب در اوایل شهریورماه ۱۳۵۳، ۵۸۰ سانتیمتر است. درازای سنگ فرش که بر دو طرف سرایشی جناق پل است به بیست و چهار متر می‌رسد.

حمام صدر اعظم

در دهکده سولده از دهکده‌های نائل کنار دشت نور

بنای این حمام که روی درخراپی دارد تا امروز برجای است (عکسهای شماره ۱۶۶ و ۱۶۷). دارای سربنه‌ای چهار گوشه است که چهار طرف آن را تخت زده‌اند. در میان سربنه حوضی گرد با لبه بلندی است. از سربنه راهروی به گرمخانه می‌رود. بر دست راست راهرو، مستراح حمام است. گرمخانه، صحن مستطیل دارد که در یک ضلع کوچک آن خزینه آب گرم است و در دو ضلع بزرگ، دوش‌نشین است. در شاه‌نشین سمت چپ، حوض کوچک آب سرد و در یک ضلع آن نوره‌خانه بنا شده است. ساکنان محل قصد داشتند حمام را یکسره خراب‌کنند و این اثر نیک صدر اعظم را از میان ببرند.

عمارت صدر اعظم

در دهکده سولده از دهکده‌های نائل کنار دشت نور

ناصرالدین شاه در سفرنامه خود می‌نویسد:

«میرزا آقاخان مرحوم یکدست عمارت خوب در اینجا (سولده) ساخته، اما حالا قدری خراب شده است. به میرزا داودخان حکم شد که به شراکت

نظام‌الملک آنجا را تعمیر کند.^۱
این ساختمان را که نزدیک به حمام صدر اعظم بوده است یکسره از میان برده‌اند و امروز اثری از آن برجای نیست.

مسجد صدر اعظم

در دهکده سولده از دهکده‌های نائل کنار دشت نور

ناصرالدین شاه در سفرنامه خود می‌نویسد:
«حمام و مسجد و پل سنگی خوبی که بر روی رودخانه است، از بناهای میرزا آقاخان مرحوم است.»^۲
این مسجد را نیز اهالی در نوسازیهای اخیر از میان برده‌اند و به جای آن مسجدی نو بنیاد ساخته‌اند.

مدرسه آقا شیخ یحیی مجتهد نوری

در دهکده سولده از دهکده‌های نائل کنار دشت نور

این مدرسه که روزی محل تدریس آقا شیخ یحیی بوده است، امروز اثری از آن برجای نمانده و در اراضی آن آقای حسین مجتهدزاده خانه مسکونی ساخته است.

امامزده قاسم بن امام موسی الکاظم علیه السلام

در ایزده (عزت‌ده) از دهکده‌های نائل کنار دشت نور

اطاقی است به ابعاد ۳۶ سانتیمتر. صندوقی چوبین ساده در میان بناست، درازای آن دو متر و پهنای آن ۸۵ و بلندی آن ۱۳۵ سانتیمتر است. سقف اطاق پل‌سورکشی و

۱- سفرنامه ناصرالدین شاه، میرزا داودخان و میرزا کاظم خان نظام‌الملک هر دو متن پسران میرزا آقاخان نوری هستند. ۲- سفرنامه ناصرالدین شاه.

لمبه‌کوبی بادرزپوش زده است . در ورودی بنا جنوبی است . در جنوب و مشرق بنا ایوان است . درازای ایوان جنوبی ۵۷۰ و پهنای آن ۲۰۰ سانتیمتر است . درازای ایوان شرقی ۳۵۰ و پهنای آن ۱۵۰ سانتیمتر است . ستونهای ایوانها چوبین است و سرستونهای ظریف دارد .

اطراف امامزده درختان نارنج و فك (بید) و اوجای زیاد است . گرداگرد تنه یکی از درختان اوجا پنج‌متر و دیگری به سه متری رسید .

باقی بناها و آثار تاریخی نائل کنار

- ۱- قلعه‌ای قدیمی در مرتع شاله از مراتع سولده نائل کنار.
- ۲- معصوم‌زاده‌ای در دینه‌کو سولده نائل کنار.

۷- بناها و آثار تاریخی نائل رستاق دشت نور

عمارت میرزا کاظم خان نظام‌الملک نوری^۱

در دهکده چمستان از دهکده‌های نائل رستاق دشت نور

درازای بنا ۲۵ و پهنای آن ۱۲ متر است . درازای آن شرقی غربی و پهنای آن شمالی جنوبی است . مرکز بنا اطاقی ۳×۵ متر است کسه در دو طرف شمالی و جنوبی آن دو ایوان است . جلو هر دو ایوان ستونهای پرکار و سرستونهای ظریف دارد (عکس شماره ۱۶۸) . در دو طرف این اطاق و این دو ایوان دو راهرو است که در عرض بنا ساخته‌اند . در ضلع غربی راهرو غربی ، سه اطاق تودرتو و مغرب آنها دو اطاق بزرگ تودرتو است . در ضلع شرقی راهرو شرقی نیز سه اطاق تودرتو است و در مقابل این سه اطاق ، ایوانی سرتاسری ، در عرض بناست که روی به مشرق دارد . بنا در دست اداره آموزش و پرورش محل بود و تا چندی پیش دبستانی در آن دائر بوده است . اخیراً دبستانی نوساز در اراضی شمالی همین بنا ساخته و دست از این بنا کشیده‌اند . درهای بنا را کنده بودند و سفالهای بام آن در یکی دو جا ریخته بود

۱- میرزا کاظم خان نظام‌الملک پسر میرزا نصرالله خان اعتمادالدوله معروف به میرزا

آقاخان صدراعظم نوری است .

(عکس شماره ۱۶۹) . بزودی این بنای آجری مستحکم بر اثر غفلت مسؤولان امر از میان خواهد رفت .

حمام میرزا کاظم خان نظام‌الملک نوری

در دهکده چمستان از دهکده‌های نائل‌رستاق دشت نور

این حمام پهلوی عمارت نظام‌الملک و در شرق آن بنا شده است (عکس شماره ۱۷۰) . حمامی نسبتاً بزرگ است. شامل سرپینه و گرمخانه و خزانه آب گرم . این حمام تا امروز دایر است و از آن استفاده می‌شود .

تکیه حاجی یحیی خان نوری

در دهکده چمستان از دهکده‌های نائل‌رستاق دشت نور

تکیه چمستان بنایی چهار ضلعی و ساده است که از بناهای حاجی یحیی خان نوری است .

نهرهای منشعب از لایو بیج رود

سربند لایو بیج رود در توسکابن است . از توسکابن نهری به طرف دست راست جدا می‌شود و دهکده‌های: عبدالآباد ، عرب‌خیل ، طالب‌آباد ، سنگین‌ده ، سیاکلا ، مغان‌ده ، رستم‌رود و ایزده بالا و پایین را آبیاری می‌کند .
از توسکابن نهری به سمت چپ منشعب می‌شود و دهکده‌های : اسپ‌کلا ، سیدکلا ، مردو ، نصرت‌آباد ، حاجی‌آباد ، وسولده را مشروب می‌کند .

امامزاده سید حسین

در جنگل‌سازی يك^۱ از اراضی اسپ‌کلا از دهکده‌های نائل‌رستاق نور

بنایی است از خارج چهارگوشه (عکس شماره ۱۷۱) و از داخل هشت‌تَرَک .

۱- بفتح میم . ۲- بفتح یاء دوم .

پهنای هر يك از ترکهای داخلی آن ۱۸۰ سانتیمتر است . بام بنا ، گنبدی مدور و نوک‌تیز است . برجدار هر يك از اضلاع داخلی ، طاقنمایی است. در دوضلع شمالی و جنوبی ، در وسط طاقنماها ، دو نورگیر مشبك چوبین است . صندوقی تخته‌ای ساده در وسط بنا مرقد را پوشانده است . درازای آن ۱۹۰ و پهنایش ۱۰۰ و بلندیش ۱۳۰ سانتیمتر است . در ورودی بقعه در کفش‌کن است (عکس شماره ۱۷۲) . بلندى آن ۱۶۰ و پهنای هر لنگه ۴۸ سانتیمتر است . این عبارات بر آن نقر شده‌است :

بر بائوی سمت راست لنگه سمت چپ :

« بسم‌الله الرحمن الرحيم الله‌ل‌اله‌الاهو‌الحی‌القیوم - تا - بماشاء‌وسع . »

بر پاساربالای لنگه سمت چپ :

« کرسیه‌السموات‌والارض‌ولا یؤده . »

بر بائوی سمت چپ از بالا به پایین :

« حفظهما‌وهو‌العلی‌العظیم - تا - والذین‌کفرو‌والولیاؤهم‌الطاعوت . »

بر پاسار دوم لنگه سمت چپ :

« ناد‌علیاً‌مظهر‌العجائب - تا - کل‌هم‌ونعم . »

بر پاسار سوم لنگه سمت چپ :

« سینجلی‌بولاتیک‌یا‌علی‌یا‌علی‌یا‌علی سنه ۱۳۰۶ . »

بر بائوی راست لنگه سمت راست :

« بسم‌الله الرحمن الرحيم الهی‌بنبیبی‌عربی‌ورسول‌مدنی . »

بر بائوی چپ لنگه سمت راست :

[« به علت فرسودگی خواننده نشد در آخر] حرره . . . . فی ۱۳۰۶ . »

بر پاسار بالای لنگه سمت راست :

« عمل کر بلائی کاظم نجار جزئی. »^۱

« اللهم صل علی محمد و آل محمد عجل فرجهم . »

برپاسار سوم :

« وقف امامزاده سید جلیل سمی خامس آل عبا . »

اطراف بقعه محوطه جنگلی وسیعی است. حوضی به درازای ۳۷۰ و پهنای ۲۸۰ سانتیمتر نزدیک بنای بقعه است. درختان عظیم و کهنسال آزاد در این محوطه زیاد است. گرداگرد تنه یکی از آنها ۵۶۰ و دیگری ۴۵۰ سانتیمتر است. گرداگرد تنه درختان آزاد دیگر کمتر از اینهاست.

آثار گورستان قدیمی و خانه سرا در اطراف بقعه دیده می شود. ظاهر آ دهکده ای قدیمی بوده که به علمی از میان رفته است.

نپه ای قدیمی به نام امسی یک^۲

طرف قبلی جنگل سازی یک در اراضی اسپیی کالای ناتل رستاق دشت نور

کوئی بزرگی است که آثار سنگهای بنا بر آن زیاد است و ظاهراً زمانی حفاری نیز شده است.

امامزاده قاسم

در دهکده پایین و رازده از دهکده های ناتل رستاق دشت نور

بنایی است از داخل هشت ترک و از خارج چهار ضلعی (عکس شماره ۱۷۳). در دوضلع شمالی و جنوبی دو نورگیر مشبک چوبین است. در جدار اضلاع داخلی تا زیر سقف طاقنماهایی ساخته اند. در طاقنمای ضلع غربی و دو ضلع دو طرف آن و بر

۱- جزن بفتح جیم وزاد، از دهکده های طالقان است. ۲- بفتح الف و سکون میم و

فتح یاء دوم.

طاقنماهای دوضلع در ورودی که شرقی است گچ بری دارد. درازای هر یک از اضلاع به ۱۸۰ سانتیمتر می رسد.

سقف بنا پلورکشی است. ابتدا در بالای هر یک از اضلاع هشت ضلعی دو شیرسر نصب کرده تا دهانه سقف را جمع تر کنند، سپس روی شیرسرها را بسته و پلورها را بر آنها استوار کرده اند. جهت پلورها، شمالی جنوبی است. بالای پلورهای چهارنیش را پردی کوبی (پل کوبی) کرده اند و درز آنها را با درزپوش لبزده، پوشانده اند. صندوقی در وسط بنا مرقدا را پوشانده است. درازای آن ۲۰۰ و پهنای آن ۱۱۵ و بلندی آن ۱۱۶ سانتیمتر است و بر چهار پایه به بلندی ۱۲ سانتیمتر متکی است. بدنه مرقدا تا جائیکه از زیر صندوق دیده می شود کاشیکاری است. کار صندوق نوعی شبکه کاری بسیار ظریف است (عکس شماره ۱۷۴). یعنی ابتدا آنها را باظرافت تمام (در حدود پنجشش میلی متر) تراشیده اند و بد شکل ستاره ای بیست و چهار پر در آورده و بر متن تخته ای چسبانیده اند. بر بالاسر و پایین پای صندوق هر یک یک نگار و در دو بدنه دیگر هر یک دو نگار (شمسه) ستاره ای ۲۴ پر، کار کرده اند. چهار طرف هر نگار حاشیه بندی دارد. زمینه حاشیه به رنگ نارنجی است و حاشیه مشبکی که روی آن چسبانیده اند به رنگ سبز است. این حاشیه بندی زیبایی خاصی به نگارها داده است. در ورودی بقعه شرقی است. بلندی آن ۱۶۰ و پهنای هر لنگه ۵۰ سانتیمتر است. هر دو لنگه در، مشبک کاری چوبین ظریف است (عکس شماره ۱۷۵). برپاسار وسط لنگه سمت چپ این عبارات نقر شده است :

« بتاریخ غره جمادی الاخر . »

برپاسار وسط لنگه سمت راست :

« فیسنه ۱۲۹۹ . »

کشف کنی جلو در ورودی بنا و متصل به آن است. سقف آن مانند سقف بقعه ظرافت کاری دارد. جلو کفش کن چهارستون با تکائلی چوبین مشبك ظریف است. بام بقعه و کفش کن سفالپوش است. سنگ قبر مرمری داخل بقعه است که این عبارات با خط نستعلیق خوش بر آن حک شده است:

«هو الله تعالی شأنه

الحکم لله الواحد القهار

وفات مرحوم مغفور مبرور الی رحمة الله الملك الغفور علی نقی ابن کر بلائسی محمد لطیف بابوکر^۱ ۱۱۷۷ (عکس شماره ۱۷۶).

اطراف بقعه گورستان قدیمی است و درختان گردو و انار کهنسال زیاد دارد.

قلعه کوتی موزیسی

در دهکده قلعه کوتی از دهکده‌های نائل رستاق دشت نور

قلعه کوتی دهکده کوچکی است با چهار خانوار سکنه در جنوب دهکده پایین ورزده. در اراضی این دهکده، خاکریز دستی بزرگی بوده است. بر بالای این خاکریز روزی قلعه‌ای ساخته بوده‌اند. در خرابه‌های این قلعه شمشیر و خنجر و سپر فراوان قدیمی به دست آمده است. چنان می‌نماید که زرادخانه‌ای بوده است. مقدار زیادی از خاکهای این خاکریز را در اراضی کشتزار پهن کرده و در حدود یک سوم خاکریز برجای است.

۱- از خاندانهای قدیمی ساکن نور.

سید اسکندر

در خرابه باری کلا از دهکده‌های نائل رستاق دشت نور

بنایی است از داخل به شکل مربع مستطیل به درازای ۶۰۰ و پهنای ۴۱۰ سانتیمتر. سقف بنا، پلورکشی و پردی کوبی (پسل کوبی) ساده است. دونورگیر مشبك در دو جهت شمالی و جنوبی تعبیه شده است. صندوقی چوبین مشبك کاری ظریف پرکار، نظیر صندوق امامزاده قاسم که سابقاً شرح دادیم، در وسط بنا، مرقدرا پوشانده است. درازای صندوق ۱۸۵ و پهنای آن ۱۰۰ و بلندی آن ۱۰۵ سانتیمتر است. صندوقها و درهای مشبك و تکائلهای مشبك جلو کفش کن بقعه‌های امامزاده قاسم و سید اسکندر کار يك استاد نجار است. اما نام خود را در هیچیک از این آثار یاد نکرده است.

در ورودی بقعه سید اسکندر شرقی است. بلندی آن ۱۶۰ و پهنای هر لنگه ۵۰ سانتیمتر است. هر لنگه دارای دو تنگه مشبك کاری و سه پاسار و دو باثواست. در ورودی بقعه تاریخ ندارد و ظاهراً در حدود سالهای ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ یا یکی دو سال پس و پیش ساخته شده است. در ورودی در کفش کنی به درازای ۴۶۰ و پهنای ۳۳۲ سانتیمتر باز می‌شود. در جنوب این کفش کن سه ستون با سرستون و تکائلهای مشبك چوبین است. اطراف بقعه، محوطه وسیعی که گورستانی قدیمی است و درختان آزاد کهنسال در آن فراوان است. گرداگرد تنه بعضی از آنها از این قرار بود:

۶۰۰ سانتیمتر، ۳۵۶ سانتیمتر، ۳۴۰ سانتیمتر، ۲۳۰ سانتیمتر. درخت

مازوی کهنسال نیز نزدیک بقعه دیده می‌شود.

بیت

در دارکلا از دهکده‌های ناتل رستاق دشت نور

سه در اطاق در امتداد هم است کسه اخیراً به همان طرح قدیم با آجر تجدید بنا کرده‌اند. سراسر بام لت‌پوش است. قدمگاهی است که مورد احترام بهائیان است.

شاه‌بالو

در دهکده آهودشت ناتل رستاق دشت نور

بنایی است هشت ترک از آجر که بلندی آن تا زیر قرنیس گنبد یازده متر تمام است (عکس شماره ۱۷۷). در هر يك از اضلاع داخلی طاقنمای بلندی است که تا ابتدای انحنای گنبد داخلی می‌رسد. سقف بنا از داخل گنبد عرقچینی است و بام آن از خارچ هشت ترک کلاه‌درویشی است. بدنه‌های اضلاع داخلی نقش و نگارهای زیبای قدیمی داشته که در تعمیرات بعدی روی آن را با گچ پوشانده‌اند. از این نقشها ستاره‌ای هشت‌پر در وسط گنبد عرقچینی برجای است (عکس شماره ۱۷۸) که دنباله هر پر آن ادامه پیدا می‌کند و به کمر گنبد می‌رسد.

در طاقنمای داخلی سمت چپ در ورودی بقعه در دایره‌ای عبارات زیر نوشته

شده است :

« در بایاس گفت گیرد (؟) درین آستان دعای بخیر می‌خواهد متولی این مقام درویش حسن دارا » (عکس شماره ۱۷۹).

در درگاه سمت راست در ورودی در دایره‌ای نام معمار و پیشکار بناست که به

۱- آهودشت: ده اذهستان ناتل رستاق بخش نور شهرستان آمل، بیست و یک کیلومتری

جنوب شرقی سولده (فرهنگ جنرافیایی ایران، ج ۳).

علت فرسودگی روشن خواننده نشد. این کلمات بر آن واضح بود :

«معمار پیشکار آن پاشابن تهمراس بکشاه جمشید...» (عکس شماره ۱۸۰).

در طاقنمای ضلع جنوبی محرابی است. بر حاشیه این محراب آیات زیر با

رنگ نوشته شده است :

« اولیاء الله لا خوف علیهم ولا یحزنون بالغ امره قد جعل الله لکل شیء قدر الله

لاله الا هو الله الله . »

بر بدنه‌های خارجی اضلاع نیز طاقنماهایی است که تا بالای بنا کشیده می‌شود.

بر بالای طاقنماها کتیبه‌های کاشی بوده که فعلاً سه کتیبه آن باقی است و آنچه باقی مانده صلوات بر چهارده معصوم است (عکس شماره ۱۸۱). بالای کتیبه‌ها سه رگ آجر است و بالای رگ سوم انتهای قرنیس‌های نیم‌کشکولی بسا سینه‌گفتری است. در هر ضلع هفت قرنیس نیم‌کشکولی است و بر بالای هر دو قرنیس يك کاشی آبی به شکل نیمه بیضی کار شده است. مجموع کاشیها در هر ضلع به شش عدد می‌رسد. بالای کاشیها، کتیبه دندان‌ه و بالای آنها قرنیسی از سنگ لانه است که آبهای ترکهای گنبد از لبه آنها بر زمین اطراف گنبد می‌ریزد.

بر سردر ورودی کتیبه‌ای چهار گوشه از گچ است که نام بنا بر آن خوانده می‌شود:

« عمل بهرام بتابن علی . . . بنا » (عکس شماره ۱۸۲).

ابیات زیر بنا بر نقل آقای خانبا با خان سلطانی بر بالای در ورودی این بنا بوده

است و امروز نشانی از آن برجای نیست.

« بردرگه دوست چون رسی گولبیک کانجا نه سلام راه دارد ند علیک

این وادی کعبه است نگهدار قدم این وادی عشق است فاخلع نعلیک»

کتیبه‌ای از آجر پخته بر بالای نمای خارجی ضلع قبلی است که این شعر با

خطی خوش بر آن حك شده است :

« شه کیومرث ابن سلطان بیستون ظل خدا

در زمان هشتصد و چل ختم فرمود این بنا . »

(عکس شماره ۱۸۳) .

بر سر در ورودی اصلی بنا خفنگی مشبك چوبین نیم دایره ایست که بسیار ظریف و پرکار است (عکس شماره ۱۸۴) . بر دست راست سردر ورودی گچ بریهای قدیمی باقی مانده که دقت و ظرافت کار را نشان می دهد نقش آن گل و بسوته و پسرنده است (عکس شماره ۱۸۵) . زیر این گچ بری از کاشی، دوازده ضلعی هایی در آورده اند که در مرکز به شش ضلعی تبدیل می شود (عکس شماره ۱۸۶) .

دلاکخانه

بنای هشت ترك کوچک در سمت راست در ورودی بنای شاه بالوست که ظرافتی تمام دارد و معروف به دلاکخانه است (عکس شماره ۱۸۷) . سنگ قبری قدیمی که ظاهراً مربوط به قرن نهم هجری است از زیر خاک هنگام تعمیر بنا بیرون آورده بودند (عکس شماره ۱۸۸) .

محمد بن بکر بن علی ابن ابی طالب علیه السلام

در دهکده بوته دهه نائل رستاق دشت نور

بنایی ساده است ، تکیه ای وسیع و بزرگ اطراف بناست . سقائفاری نسبتاً قدیمی در وسط تکیه است . سقائفارها به جای گلدسته و مأذنه است و شیپور ایام عزا نیز در بالای آن نواخته می شود .

امامزاده رضا

در دهکده کچل ده از دهکده های میان رود سفالی نور

بنایی است هشت ترك که درازای هر ضلع از داخل ۱۸۰ سانتیمتر است . بر جدارهای داخلی و خارجی اضلاع طاقنماهایی با طاقهای هلالی است (عکس شماره ۱۸۹) . سقف از داخل گنبدی عرقچینی است که بر روی اضلاع هشت ضلعی ، بدون گوشوار مستقیماً زده اند . در اضلاع غربی و جنوبی و شمالی سه سوراخ نورگیر است و در ضلع جنوبی ، نورگیر مشبکی از گچ در دهانه سوراخ تعبیه کرده اند . در ورودی بقعه دولنگه است ، بلندی هر لنگه ۱۵۰ و پهنایش ۴۰ سانتیمتر است . دو کتیبه بر پاسارهای زیرین تنگه بالا با خطی خوش حك شده است :

بر پاسار لنگه سمت راست :

« عمل استاد میرزا علی ولد مشهدی رمضان قصری . »

بر پاسار لنگه سمت چپ :

« بتاریخ دهم شهر ربیع الاول مطابق ۱۰۲۹ کتبه عبدالله . . . »

بنا از خارج نیز هشت ترك است و گنبدی کلاه درویشی بلند دارد . مسجد و کفش کنی به بنا الحاق کرده اند که هیچگونه اثر هنری در آن نبود . گورستانی بزرگ اطراف بقعه است . درختان آزاد کهنسال در این گورستان زیاد است . یکی از درختان که بر اثر خشک شدن آن را انداخته بودند ، گرداگرد تنه آن به ۵۶۰ سانتیمتر می رسد . درخت آزاد دیگری که برپاست گرداگرد تنه آن به ۵ متر تمام می رسد .

سقائفاری زیبا در محوطه قبرستان بنا شده است (عکس شماره ۱۹۰) .

۱- آب میانرود از انگنارود است .

امامزاده محمد بن بکر بن علی علیه السلام

در بوته‌ده ناتل رستاق دشت نور

بنایی ساده و ناچیز بود. هیچگونه اثر هنری در آن دیده نمی‌شد. بر بام بقعه سقافاری بود. جمع بودن بنای بقعه و سقافار تنها در این محل دیده شد (عکس شماره ۱۹۱). معمولاً سقافار از بنای بقعه جدا ساخته می‌شود.

مسجد علامه نوری

در دهکده سعادت آباد از دهکده‌های میانرود سقلائی دشت نور

بنای مسجد مستطیل شکل است. درازای بنا ۲۵ و پهناش ۸ متر است. در درازای بنا در وسط، شش فیلیپای آجری است که مقطع آنها مربع است. پلورهای سقف بر دیوارهای دو طرف و بردوش کش روی فیلیپاها استوار است. سراسر سقف بنا از بالا پل کوبی است و بام آن سقافار است. در ورودی شرقی است و پنجره‌هایی در اطراف بناست.

حمامی قدیمی

در دهکده سعادت آباد از دهکده‌های میانرود سقلائی دشت نور

بنایی است از سنگ و گچ (عکس شماره ۱۹۲) که سر بنیه بزرگی دارد که در چهار طرف آن چهار صغه است. سقف سر بنیه گنبدی و سقف صغه‌ها گهواره ایست. در چهار زاویه سر بنیه چهار محفظه کوچک است که هر یک گنبدی کوچک دارد. در وردی حمام در یکی از این محفظه‌ها و در گرمخانه آن در دیگری است. راهرویی در میان

۱- نام قدیمی سعادت آباد «نای» یا «نی» است.

سر بنیه و گرمخانه است. گرمخانه فضایی است مربع شکل که در دو طرف آن دو صغه است. در یکی از صغه‌ها، حوض لوزی با اضلاع تزیینی ساخته‌اند که آب سرد در آن جریان دارد. از همین صغه به فضایی که شاه نشین حمام است می‌رود که راهی به خزینه آب گرم دارد. مدخل خزینه آب گرم در میان فضای گرمخانه است. ازاره دیوار داخلی حمام تا یک متر کاشیکاری است. کاشیها هشت ضلعی دو به دو برابر است که میان اضلاع کوچک آنها قالب کاشی کوچک مربع شکلی کار کرده‌اند. بالای کاشیها یک رگ حاشیه بندی دارد.

نهرهای منشعب از رودخانه انگتارود

نهرهای دست چپ آب انگتارود:

نهر ایر کاکه سر بندش ایر کا است و دهکده‌های افراده و سعادت آباد را مشروب می‌کند. از ایر کاکه، نهری به کیوسر (کیاسر) می‌رود و اراضی دهکده را آبیاری می‌کند. نهرهای دست راست آب انگتارود:

نهری که سر بند آن در آجی کلا است، از آجی کلا به پولادکلا و هسه با^۱ (همصفا) و تنرزا^۲ و دلیرکان و کچلده می‌رود و اراضی کشت این دهکده‌ها را آبیاری می‌کند.

حمامی قدیمی

در دهکده امیر آباد از دهکده‌های میانرود سقلائی دشت نور

حمامی است از آجر، دارای سر بنیه و گرمخانه بزرگ که به دستور امیر مصدق نوری ساخته شده است. دهکده امیر آباد را نیز امیر مصدق آباد کرده و به نام خود نامیده است.

۱- بفتح هاء و کسر سین . ۲- بفتح تاء و کسر نون و فتح راء .

عمارت قشلاقی امیر مصدق نوری

در دهکدهٔ عبدالآباد از دهکده‌های نائل رستاق نور

بنایی است دو طبقه از آجر که در وسط طبقهٔ پایین سرسرای است. در دو طرف این سرسرا دواطاق است که پهنای آنها متصل به سرسراست. در دو طرف این اطاقها دو اطاق دیگر است که دوبرال بنا را تشکیل می‌دهند. نظیر همین طرح عیناً در طبقهٔ دوم است. پلکانی از سرسرای وسط طبقهٔ اول به طبقهٔ دوم ساخته‌اند که راه رسیدن به طبقهٔ دوم است. سراسر سقف پلورکشی و پل کوبی است. لبهٔ بنا دارای يك شیرسرو يك پشته است. بام بنا سقال سراسر است. فعلاً این عمارت محل دبستان عبدالآباد است (عکس شمارهٔ ۱۹۳). باغ اطراف بنا که وسعتی داشته، امروز محدود به حیاط دبستان شده است و باقی اراضی آن را دیگران تصاحب کرده و ساختمان کرده‌اند.

امامزاده بلال بن عون بن موسی الکاظم علیه‌السلام

در دهکدهٔ نافواکلا از دهکده‌های نائل رستاق نور

بنایی است چهار گوشه (عکس شمارهٔ ۱۹۴) که در وسط آن صندوقی تخته‌ای ساده مرقد امامزاده را پوشانده است. در پایین پا و بالای سر مرقد دو ستون چوبین قطور چهارسوی پنج‌زده است که سرکشی بر آن استوار است. پلورها بر سرکش وسط و دیوارها متکی است. بریک بدنهٔ ستونی که نزدیک در ورودی است عبارات زیر دو خطه نقر شده است:

۱- عبدالآباد: عبدالله آباد ده از دهستان نائل رستاق بخش نور شهرستان آمل، شانزده کیلومتری جنوب شرقی سولده (فرهنگ جغرافیایی ایران، ج ۳). ۲- نافواکلا: ده از دهستان نائل رستاق بخش نور شهرستان آمل، دوازده کیلومتری جنوب شرقی سولده (فرهنگ جغرافیایی ایران، ج ۳).

«نجاری کاری این معصوزادهٔ جلیل‌القدر را سرکارصناعت دستگاہ کربلایی

مرتضی بن لطفعلی طایفهٔ گرجی حرر سلمان بن محمد بن ملامحمود ملک

ساکن قریهٔ یالو فیسنهٔ ۱۲۹۸.»

بریک بدنهٔ دیگر ستون یادی از بنای این ساختمان شده است:

«عمل کربلائی مرتضی ۱۲۹۸.»

بریک جدارستون بالاسر که ستون دوم است این کلمات نقر شده است:

«عمل گمگشتهٔ دیاروفا سرگشته و غریب و بینوا رضاعلی متو ۱۲۹۸.»

ایوانی نیز در جلو بناست که آن نیز پنج‌ستون چوبین چهارسو در درازا دارد.

در دو طرف کفش‌کن دو جرز است که گچ‌بری ظریف دارد (عکس شمارهٔ ۱۹۵) و

بر بالای آن سرکشی است که پلورهای ایوان بر دیوارها و این سرکش استوار است.

گورستانی وسیع اطراف بقعه است که درختان کهنسال فراوان آزاد و گردو

منظره‌ای بسیار دلپذیر به آن داده است. لایوچدرود از کنار محوطهٔ بقعه می‌گذرد.

آب انباری قدیمی

در دهکدهٔ سیدکلا از دهکده‌های نائل رستاق نور

بنای اصلی از بنیاد چهار گوشه است که هر ضلع آن شش‌متر است. دیوارهای

بنا سنگ و ساروج و گنبد بالای آن را که برآمدگی آن زیاد است از سنگ و آجر و

ساروج زده‌اند. پاشیر آن پانزده پله می‌خورد و به شیرآب دسترسی پیدا می‌کند. تا

سه چهار سال پیش که این دهکده لوله‌کشی نداشت از آب آب انبار استفاده می‌کردند.

هنوز آب انبار از حیز انتفاع نیفتاده است.

آن از شمال به سلیاکوتی و از طرف جنوب به سنگ‌بند و از طرف مشرق به سرکاج و از طرف مغرب به خوریه (خریه) منتهی می‌شود.

در گورستان قدیمی آن که بسیار وسیع است، یکی دو گنبد و مسجد خرابه‌ای به نظر می‌رسد که بقعه سید عبداللہ یکی از آنهاست (عکس شماره ۱۹۷). بقعه سید عبداللہ هشت ترک است. دوترک قبلی و شمالی آن پهن‌تر از سایر اضلاع است و درازای آنها به ۲۴۰ سانتیمتر می‌رسد. درازای دوضلع غربی و شرقی از داخل ۱۶۰ و اضلاع میان اینها، هر یک یک‌متر تمام است. سقف بنا گنبدی بیضی شکل است. صندوقی ساده چوبین در وسط بناست. در ورودی شرقی است و درکفش‌کنی به درازای سه‌متر و پهنای ۲۱۰ سانتیمتر بازمی‌شود. دونه‌گیر مشبک در دوضلع شمالی و جنوبی است.

شاه رضاکیا سلطان

در گورستان قدیمی نائل از دهکده‌های نائل کنار نور

بنایی است هشت‌ترک (عکس شماره ۱۹۸) که درازای هر ترک آن ۲۱۰ سانتیمتر است. سقف بنا گنبدی مدور به بلندی هشت متر و بام بنا از خارج کلاه‌درویشی است. بالای دیوارها، شانزده طاقنمای کوچک بنا کرده و بدین ترتیب دهانه هشت ضلعی را جمع و نزدیک به دایره ساخته و کمر بند گنبد را بر طاق طاقنماها استوار نموده‌اند. گنبد را بسا گچ‌بری به چهار قسمت کسره و چهار شیر و خورشید در آن نقاشی کرده‌اند. صندوقی بزرگ چوبین در وسط بناست که درازای آن ۲۶۰ و پهنایش ۱۲۰ و بلندیش ۱۱۰ سانتیمتر است.

کفش‌کنی چهار گوشه به ابعاد ۳۴۰ سانتیمتر در جلو در ورودی است که سقف آن گنبدی گرد و نوک‌تیز است.

در ورودی دو لنگه به بلندی ۱۶۰ و پهنای هر لنگه ۴۰ سانتیمتر است.

بر باثوی سمت راست لنگه سمت چپ عبارات زیر نقر شده است:

« بسم الله الرحمن الرحيم گشاده باد بدولت همیشه این درگاه بحق اشهد

ان لا اله الا الله الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه.

بر پاسار بالای لنگه سمت چپ:

« سنة ولا نوم لهما في السموات وما في الارض .»

بر باثوی سمت چپ لنگه سمت چپ:

« من ذا الذي يشفع عنده الا باذن يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون .»

بر پاسار سوم:

« بشيء من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات .»

بر باثوی سمت چپ:

« والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلي العظيم لا اكره في الدين قد تبين الرشده.»

بر پاسار پنجم:

« من النى فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة .»

بر پاسار دوم نام مدفون در این بناست که در میان آیات کلام الله مجید گنجانده

شده است:

« شاه رضاکیا سلطان بن عمرا بن امام موسی کاظم.»

بر پاسار بالای لنگه سمت راست:

« آنانکه خاک را بنظر کیمیا کنند آیا بود که گوشه چشمی بما کنند.»

بر باثوی سمت راست لنگه راست:

« الوثقی - لانصام لها والله سمیع علیم - تا - اصحاب النار هم فیها خالدون.»

بر پاسار دوم: